

INDEKS DJEČIJE ZAŠTITE

Bosna i Hercegovina 2016.

Mjerenje napora vlade da
zaštiti djevojčice i dječake

.....
www.childprotectionindex.org
.....

Kreirao konzorcij lokalnih, nacionalnih i međunarodnih
članova civilnog društva

ChildPact



Mreža „Snažniji glas za djecu“ (SGD) je neformalna mreža organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine koje rade na kreiranju, usklađivanju i promociji politika i zakona koji su u skladu s UN Konvencijom o pravima djeteta, u najboljem interesu djeteta. Mreža, također, radi na praćenju stanja dječijih

prava, informiranju građana i zajednica o dječijim pravima, te na edukaciji i osnaživanju djece s ciljem njihovog aktivnog učešća u aktivnostima i društvenom životu. SGD je članica ChildPact-a. www.snaznijiglaszadjecu.org

Organizacije članice mreže „Snažniji glas za djecu“ su:

„Udruženje za mentalno nedovoljno razvijena lica“ Banja Luka · Udruženje roditelja i prijatelja osoba s posebnim potrebama „Sunce“ Mostar · UG „Zemlja djece u BiH“ Tuzla · UG „Budućnost“ Modriča · UG „Sretni Romi“ Tuzla · UG „Zdravo da ste“ Banja Luka · UG „Step by Step“ Sarajevo · UG „Bezdan“ – Sprofondo Sarajevo · UG „Naša djeca“ Sarajevo · UG „Naša djeca“ Zenica · UG „Osmijeh za osmijeh“ Tuzla · UG „Svjetionik“

Prijedor · UG „Fondacija lokalne demokratije“ Sarajevo UG „Nova generacija“ Banjaluka · UG „Sunce nam je zajedničko“ Trebinje · UG „TooPeR“ Doboj · In fondacija Banjaluka · Centar za djecu, mlade i obitelj SPES · Mostar

ChildPact

ChildPact je regionalna koalicija 650 organizacija civilnog društva koje se zalažu za reformu dječije zaštite u regijama jugoistočne Evrope i južnog Kavkaza. Osnovan 2011. godine, ChildPact je koalicija koalicija. Njene članice su državne mreže organizacija civilnog društva usmjerene ka djeci iz 10 zemalja koje su u zoni Evropske susjedske politike i području proširenja Evropske unije. www.childpact.org

World Vision International

World Vision International je međunarodna kršćanska organizacija posvećena radu s djecom, porodicama i zajednicama u prevazilaženju siromaštva i nepravde. Ured World Vision International za Bliski istok i Istočnu Evropu zvanični je partner Indeksa dječije zaštite. www.wvi.org/meero

Septembar, 2016. god.

Prva serija Indeksa dječije zaštite uključuje devet zemalja: Albaniju, Armeniju, Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Gruziju, Kosovo*, Moldaviju, Rumuniju i Srbiju.

* Ova odrednica ne prejudicira status Kosova i u skladu je sa rezolucijom VSUN 1244 i mišljenjem MSP-a o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

© Sva prava zadržana. Nijedan dio ove publikacije ne može biti umnožen ni u jednom obliku bez ispravnog navođenja izvora, partnera i godine objavljivanja.

Objavio World Vision International u saradnji s ChildPact+om i Mrežom organizacija za djecu Bosne i Hercegovine „Snažniji glas za djecu“. Za dodatne informacije o ovoj publikaciji ili za dodatne primjerke ove publikacije, molimo Vas da nas kontaktirate putem e-maila: contact@childpact.org ili meero@wvi.org.

Sadržaj

Skraćenice

32 Zaključci politika

1 Uvodne riječi

Poruka koordinatorice mreže „Snažniji glas za djecu“ Bosne i Hercegovine

Poruka nacionalne direktorice organizacije World Vision BiH

34 Zasluge

Donatori
Autori
Analiza podataka
Vizualizacija podataka
Dizajn Fotografije

4 Metodologija izrade Indeksa

36 Dodatak: detaljna metodologija izrade Indeksa

9 Analiza i preporuke za unapređenje politika

38 Završne bilješke

Ranjivost djeteta
Upravljanje
Okončanje i prevencija:
— Svih oblika nasilja
— Ekonomskog iskorištavanja
— Seksualno iskorištavanje
— Otmica, prodaja i trgovina ljudima
Skrb i zaštita:
— Invaliditet
— Pomaganje porodicama da ostanu zajedno
— Čuvanje djece na sigurnom
— Briga za djecu koja su razdvojena od svojih porodica
— Usvajanje
— Djeca koja žive i/ili rade na ulici

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
CSR	Centar za socijalni rad
BDP	Bruto domaći proizvod
MOR	Međunarodna organizacija rada
NVO	Nevladina organizacija
UNCRC	Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta

Uvodne riječi

Praćenje implementacije dječijih prava

Nevladine organizacije iz Bosne i Hercegovine koje se bave dječijim pravima formirale su koaliciju „Snažniji glas za djecu“ prvenstveno kako bi pratili i izvještavali o stanju dječijih prava u BiH UN Komitetu za prava djeteta. Nakon susreta sa Indeksom dječije zaštite, uvidjeli smo da će to biti koristan alat za naš dalji rad.

Dok smo radili na razvijanju Indeksa za Bosni i Hercegovinu, shvatili smo da vrlo složen okvir Indeksa zahtijeva komparativno istraživanje i obimnu dokumentaciju kako bismo usaglasili svoje nalaze. Zbog toga je naša uloga u praćenju implementacije prava djeteta dobila sasvim novi život.

Na početku smo imali bojazan da nam političke i pravne podjele u našoj zemlji neće dozvoliti da završimo Indeks i da usporedimo BiH sa susjednim zemljama. Čak i sa dva entiteta, 10 kantona, jednim distriktom i svim općinama, bili smo u stanju završiti Indeks i imati potpuni uvid u obim i kvalitetu dječije zaštite u našoj zemlji! Sada smo spremni razmjenjivati naučene lekcije, učiti od drugih u regiji i pronaći rješenja i prakse koje možemo primjenjivati.

Čast nam je biti jedna od prvih devet zemalja koje su razvile Indeks dječije zaštite i nadamo se da će i drugi krenuti našim stopama. Ovo je odličan alat za identifikiranje progressa, ali i naših manjkavosti i pomoći će nam da ujediniimo napore kako bismo se zalagali za promjene i za bolje uslove života za svu djecu.



BERINA CERIBAŠIĆ
KOORDINATORICA MREŽE

.....

SNAŽNIJI GLAS ZA DJECU

Solidarno za dječiju zaštitu

Vjerujemo da „nema povjerenja vrednijeg od onog koje u svijet polažu djeca. Nema važnije dužnosti od osiguravanja da se njihova prava poštuju, da je njihova dobrobit zaštićena“ (Kofi Annan). U tom duhu, imam veliko zadovoljstvo predstaviti Vam prvi Indeks dječije zaštite za Bosnu i Hercegovinu (BiH).

Indeks dječije zaštite nudi važan pregled napretka koji je Bosna i Hercegovina napravila ka ispunjavanju svojih obaveza iz UN Konvencije o pravima djeteta (UNCRC) od 1995. godine kada ju je ratificirala. Ovaj poduhvat je korak ka podršci Bosni i Hercegovini u ispunjavanju njenih dužnosti prema djeci u ovoj zemlji, kako bi mogli napredovati i postati lideri budućnosti.

Veliki broj stanovnika BiH živi u siromaštvu, a BiH ima najveću stopu lica pod rizikom od siromaštva (23% stanovništva živi u siromaštvu) među djecom u regionu Balkana (MOR, Globalni trendovi zapošljavanja). Kad se pobliže promatra problem nasilja nad djecom, procijenjeno je da više od polovine djece u BiH doživjelo neki oblik nasilja (5,5 od 10), (UNICEF, Stanje djece u svijetu).

Kroz Indeks dječije zaštite vidljivo je da Vlada BiH čini važne korake ka obavezama koje je preuzela iz UNCRC-a, posebno u oblastima upravljanja i zakona i politika. Međutim, još uvijek je potrebno uraditi mnoge stvari u različitim oblastima kako bi se u zemlji omogućilo poštovanje svih dječijih prava.

Jasno nam je da se obećanja data djeci BiH mogu održati samo kroz predanost svih koji se zalažu za djecu i zagovaraju promjene u njihovo ime, kako u vladi tako i u civilnom društvu. Stoga se, s ovim izvještajem u rukama, u solidarnosti sa državom, moramo dodatno posvetiti stvaranju sigurnijeg i zdravijeg okruženja za našu djecu, kako bi ona mogla ostvariti svoj puni potencijal.



SARAH BEARUP
NACIONALNA DIREKTORICA

.....

WORLD VISION BOSNA
I HERCEGOVINA

Metodologija izrade Indeksa

Indeks dječije zaštite osmišljen je da bi ohrabrio regionalnu saradnju, stimulirao bolju implementaciju UNCRC-a, te da bi služio kao instrument za analizu politika civilnom društvu, vladama i donatorima. Indeks se sastoji od 626 indikatora koji zajedno mjere državne politike i aktivnosti zaštite i brige za djevojčice i dječake u njihovoj nadležnosti. Okvir Indeksa i indikatora u velikoj mjeri bazira se na *Priručniku za implementaciju Konvencije o pravima djeteta* koji je objavio UNICEF. Priručnik nudi seriju „da“, „ne“ i „djelimično implementirano“ listi za provjere čija je svrha razumijevanje značaja svakog člana UNCRC-a. Indeks koristi upravo ove liste za provjere kao ključne indikatore za mjerenje državnog učinka.

Indeks za 2016. godinu je probna verzija. Rezultati Indeksa utemeljeni su na podacima koji su bili dostupni u decembru 2013. godine. Ovaj datum odabran je kako bi se osiguralo da su sve tražene informacije dostupne u svih devet zemalja, te da bi mogle biti standardizirane tokom posljednje dvije godine. Međutim, da bi se potvrdili novi napori poduzeti nakon 2014. godine, analiza i preporuke uzimaju u obzir ove radnje u onoj mjeri u kojoj je to moguće.

Molimo pogledajte dodatak ovog izvještaja da biste pronašli dodatne informacije o okviru Indeksa, prikupljanju podataka i ocjenjivanju.

Za čitanje Indexa, rezultat od jedan je savršen rezultat; što je rezultat niži, djelovanje je slabije; što veći rezultat, to je jača akcija za djecu.

Dimenzije vladinih akcija

Indeks mjeri pet dimenzija vladinih akcija za svaki član UNCRC koji se odnosi na dječiju zaštitu. Ovih pet dimenzija su: politike i zakoni, usluge, kapaciteti, koordinacija i odgovornost.

Politike i zakoni

Dimenzija koja se odnosi na politike i zakone mjeri napore države da kreira politike, zakone i regulative koje štite i brinu o djeci u situacijama nasilja i ranjivosti.

Usluge

Dimenzija koja se odnosi na usluge mjeri napore države da pruži usluge koje će odgovoriti na zahtjeve djece koja su u situacijama rizika, koja se suočavaju s iskorištavanjem ili im je potrebna posebna skrb.

Kapaciteti

Dimenzija koja se odnosi na kapacitete ocjenjuje napore države da obezbjeđi resurse, osoblje, infrastrukturu i opremu koja je potrebna za adekvatnu implementaciju politika i usluga te zemlje.

Koordinacija

Dimenzija koja se odnosi na koordinaciju ocjenjuje napore države da učinkovito posreduje između različitih ministarstava, agencija i nivoa vlasti.

Odgovornost

Dimenzija koja se odnosi na odgovornost mjeri napore države da osigura odgovornost u provedbi akcija javnog sektora, te istu formalizira, kako bi akteri iz javnog sektora bili upoznati sa svojim ulogama i ograničenjima njihove odgovornosti.

Indikatori Indeksa

Okvir Indeksa sastoji se od ukupno 626 indikatora koji su podijeljeni u sljedeće grupe.

15

Mjeri ranjivost
djece

11

Mjeri ambijent
upravljanja

CPI

594

Mjeri napore da se
okonča i spriječi nasilje,
te da se djeca zbrinu i
zaštite

6

Mjeri kapacitete
socijalnog rada

Timovi za izradu Indeksa

Timovi za izradu Indeksa, na nivou svake od uključenih zemalja, istraživali su i prikupljali podatke za svaki pojedinačni indikator Indeksa. Regionalni timovi su podatke objedinili, analizirali i vizualno predstavili rezultate svake zemlje.

Regionalni
tim

Upravitelj
podacima

Stručnjak za
vizualizaciju

Analitičar
politika

Nacionalni
tim
x9

5

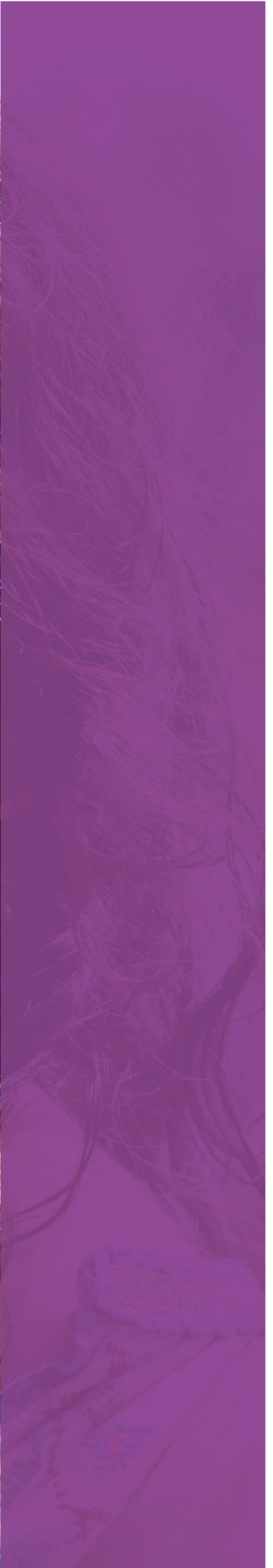
stručnjaka
za dječiju
zaštitu

1

nacionalni
koordinator

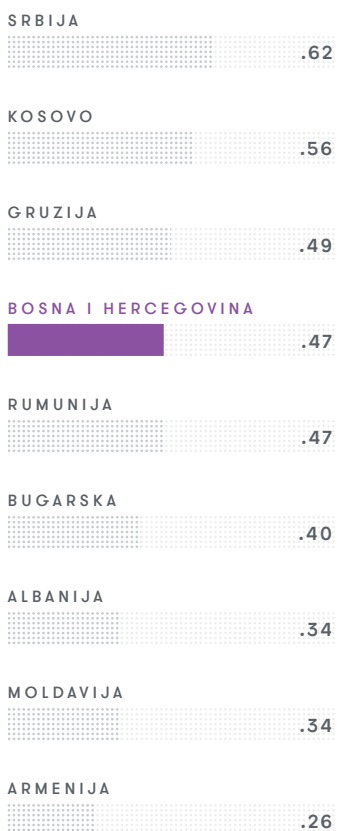
2

pravna
stručnjaka



Analiza i preporuke za unapređenje politika

Ranjivost djeteta



Ocjena „ranjivosti djeteta“ mjeri tri različita elementa: situaciju djece koja živi izvan svoje biološke porodice; raspoloživost zaposlenih u javnom sektoru da zagovaravaju u ime ranjive djece; i konačno, iznos utroška državne socijalne pomoći prikazan kao postotak bruto domaćeg proizvoda (BDP).

U Indeksovoj kategoriji dječije ranjivosti, BiH postigla je relativno visoku ocjenu u usporedbi sa devet zemalja u kojima je isti proveden, te je na četvrtom od devet mjesta. Postignuta ocjena 0,472 od mogućih 1,0, najbliža je Gruziji (0,491) i Rumuniji (0,468).

Ocjena BiH najbolje se može objasniti kroz sljedeću analizu. BiH nema veliki broj djece koja su odvojena od roditelja i manje od trećine te djece živi u rezidencijalnim institucijama kojima upravlja država. Uprkos ovakvom stanju, zabrinjavajuće je da je siromaštvo jedan od glavnih razloga zašto djeca budu stavljena pod institucionalnu skrb. Takvo smještanje nije u najboljem interesu djeteta. Opcije hraniteljske skrbi još uvijek nisu dobro razvijene, niti imaju doseg u cijeloj državi. Sredstva za poslovanje institucija kojim upravlja država mogla bi biti preusmjerena za unapređenje i uvećavanje dosega hraniteljske skrbi na nivou države. Većina djece koja su razdvojena od roditelja živi u porodičnom okruženju, poput rodbine ili skrbnika. BiH ima jako nisku stopu usvajanja unutar države i sva usvajanja odnose se na djecu ispod sedam godina starosti.

Broj zaposlenih u javnom sektoru poput socijalnih radnika, kojima je zadatak da na lokalnom nivou zagovaraju u ime ranjive djece, poprilično je visok, ukoliko ga uporedimo s ostalim zemljama u kojim je proveden Indeks. BiH zapošljava više od 12 socijalnih radnika na 100.000 ljudi. Broj sudaca koji su obučeni za specifičnosti dječijih prava (31,42 specijalizirana suca na 100.000 ljudi) je, također, značajno veći nego u drugim zemljama u kojim je proveden Indeks.

BiH troši više od 17 posto (17,1 posto) sveukupnog BDP-a na socijalnu zaštitu ali najveći dio ovog budžeta odnosi se na korisnike koji su na nekom nivou bili pogođeni ratom ili ratnim sukobima. Sedam posto rezervisano je za porodicu i djecu.

S obzirom na takav ambijent, preporučuje se da BiH nastavi jačati usluge socijalnog rada, razvije opcije smještaja djece pod hraniteljsku skrb i naglasak stavi na programe usvajanja unutar zemlje kako bi se smanjio broj djece koja žive izvan porodične skrbi.

Upravljanje



Postigavši ocjenu od 0,515 od mogućih 1,0 u kategoriji „ambijent upravljanja“ BiH je na osmom je mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks. Usporedbe radi, Rumunija je na prvom mjestu (0,742), a Gruzija na devetom (0,493).

Općenito govoreći, upravljanje se odnosi na proces uvođenja i provedbe pravila, a Indeks ocjenjuje da li se neka vlada vodila aspektima dobrog upravljanja u svojoj implementaciji UNCRC-a. Dobro upravljanje zagovara prava građana, pruža transparentan pristup informacijama, oslanja se na dosljedno donošenje odluka i vladavinu prava, te radi na poboljšanju javnog dobra.¹

Dejtonski mirovni sporazum određuje da je pravni okvir BiH u skladu s UNCRC-om, te da kantoni, u sklopu odrednica porodičnih zakona, uključuju ključne termine kao što je "najbolji interes djeteta". Međutim, do današnjeg dana, država nije uradila sveobuhvatni pregled svih propisa na državnom, entitetskom ili kantonalnom nivou koji bi potvrdio da li su bh. zakoni u skladu sa svim obavezama preuzetim iz UNCRC-a. Kad takvog pregleda bude urađen, biće neophodno adresirati sve nedosljednosti uočene između domaćih zakona i UNCRC-a.

BiH ima više stalnih vladinih tijela kojima je zadatak osiguranje koordinacije državnih politika. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i Ministarstvo civilnih poslova su koordinirajuća tijela nadležna za zaštitu djeteta na državnom nivou. Vijeće za djecu je, također, državno koordinacijsko i savjetodavno tijelo. Međutim, s obzirom da su Republika Srpska, Distrikt Brčko i Federacija Bosne i Hercegovine relativno autonomni, odgovornost za socijalnu zaštitu leži na individualnim entitetima. U Federaciji Bosne i Hercegovine odgovornost za socijalnu zaštitu leži na kantonima i općinama. Federacija BiH sastoji se od deset kantona i relativno su autonomni. Različiti nivoi i autonomnosti unutar BiH predstavljaju izazov za koordinaciju na državnom i entitetskom nivou. U skladu s tim, veliki broj različitih tijela dovodi do 'rasipanja' ovlasti i zahtijeva značajne koordinacijske napore i za bazične akcije u okviru politika, kao i analizu istih. BiH trenutno ne može osigurati učinkovitu procjenu politika od značaja za djecu jer je teško učinkovito pratiti implementaciju i prikupljati adekvatne podatke na nivou države. Analize budžeta trebale bi ponuditi uvid u procenat budžeta koji se odvaja za djecu, nesrazmjerna izdvajanja u različitim sredinama (ruralnim/urbanim) i za različite grupe djece, te konačno, podatke o najranjivijim skupinama djece.

Da bi se izgradio jedinstven pristup zaštiti djece, preporučuje se da BiH usvoji sveobuhvatan državni zakon o pravima i zaštiti djece kojim može proširiti nadležnosti i obaveze na entitete i kantone. Obaveza usklađivanja i implementacije zakona leži na svakom nivou vlasti, ali može biti vođena jedinstvenom politikom. Takav zakon mogao bi osigurati put za razvoj mehanizama koordinacije između centralnih, regionalnih i lokalnih vlasti nadležnih za zaštitu djece.

BiH ima parlamentarno tijelo za zaštitu djece: Zajedničku komisiju za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku. Ovo tijelo predstavlja veliki korak ka većoj odgovornosti, ukoliko mu se osigura finansijska i istražna podrška. Parlamentarcima koji imaju zakonodavnu vlast, aktuelne informacije i istinsko razumijevanje svakodnevnih poslova na zaštiti djece

dozvolili bi učinkovitije zakonodavstvo i povećali odgovornost javnog sektora prema zakonima. *Zajednička komisija sporadično dozvoljava učešće djece u svojim sesijama i razgovorima.*

BiH također ima i Instituciju ombudsmena za ljudska prava. Ured ombudsmena je nezavisan, ima nadležnost da istražuje i preporučuje akcije, te je usklađen s međunarodnim standardima Pariških principa.² S obzirom da preporuke Ureda ombudsmena ne zahtijevaju odgovor vlade, stiče se dojam da su njihovi nalazi često nedovoljno iskorišteni. Stoga je uputno da preporuke Institucije ombudsmena zahtijevaju značajniji odgovor uključenih vladinih tijela, tako da sve žalbe i zapažanja budu pregledani i adekvatno adresirani. Preporučuje se, takođe, da entitet Federacije osnuje svoj nezavisni ured ombudsmena za dječija prava. S obzirom na varijacije u pristupu, politikama i implementaciji u različitim entitetima, jedino bi se Ombudsmen na nivou entiteta mogao udubiti u detaljne žalbe i tražiti odgovor na njih.

Ocjene koje se odnose na prevenciju nasilja i iskorištavanja

SVI OBLICI NASILJA

.39

EKONOMSKO ISKORIŠTAVANJE

.52

SEKSUALNO ISKORIŠTAVANJE

.41

TRGOVINA LJUDIMA

.51

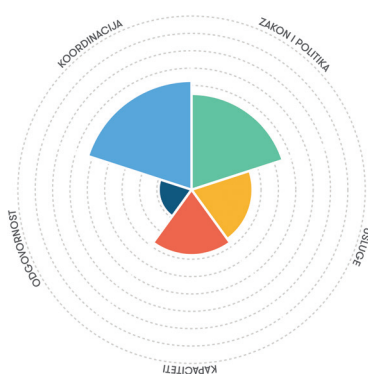
DRUGI OBLICI ISKORIŠTAVANJA

.38

Vladine akcije sprečavanja i zaustavljanja nasilja nad djevojčicama i dječacima se moraju baviti zlostavljanjem i zanemarivanjem u porodici, ekonomskim iskorištavanjem (radom), seksualnim iskorištavanjem i trgovinom ljudima. Vlada i spektar aktera na svakom nivou ključni su za učinkovite napore ka **identificiranju** situacija nasilja, odgovarajuću istragu i **prijavu** istih, kao i **upućivanje** žrtava na usluge rehabilitacije, kojima mora učinkovito da se **upravlja**.

BiH postigla je najveću ocjenu za svoje napore u borbi protiv dječijeg rada i trgovine ljudima. Akcije na prevenciji seksualnog i drugih oblika iskorištavanja ostaju ograničenog dosega.

Svi oblici nasilja



U sveobuhvatnoj kategoriji nasilja nad djecom koja se spominje u članu 19. UNCRC-a, BiH je na osmom mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks, s ocjenom 0,385 od mogućih 1,0. Armenija (0,339) i Moldavija (0,491) su po ocjeni najbližnje BiH. „Svi oblici nasilja“ se u navedenom članu Konvencije definiraju kao mentalno ili fizičko nasilje, bilo koji oblik tjelesne kazne, tjelesno kažnjavanje, te bilo koji oblik okrutnog ili ponižavajućeg postupanja u bilo kojim okolnostima

Aktivnosti Bosne i Hercegovine na sprečavanju svih oblika nasilja nad djecom su najzapaženije u koordinacijskim protokolima (0,625) i zakonima i politikama (0,550). Rezultat u domenu odgovornosti je dosta nizak (0,187), dok su servisi (0,350) i kapaciteti (0,375) takođe ograničeni.

Ocjena zakona i politika BiH potvrđuje napredak ka ispunjavanju obaveza iz UNCRC-a. BiH zabranjuje nasilje nad djecom u kući i u školi, a radi se i na zakonu koji zabranjuje sve vidove tjelesnog kažnjavanja. Međutim, zakon otvoreno ne zabranjuje nasilje nad djecom u drugim okruženjima skrbi, poput hraniteljske skrbi, rodbinske skrbi i ustanovama za dječiju skrb. **Bez takve jasne i eksplicitne izjave utkane u zakon teško je nastaviti sa kaznenim progonom počinitelja nasilja nad djecom.** Preporučuje se da BiH u zakonu pojasni i definiira zabrane nasilja nad djecom u svim okolnostima.

Zakoni BiH, također, određuju sistem za prijavljivanje i upućivanje koji obavezuje sve građane, a posebno grupe određenih profesija, da prijave slučajeve nasilja nad djecom; prijavljivanje slučajeva nasilja nad djecom je obavezno za profesije poput nastavnika, policajaca, socijalnih radnika i relevantnih aktera iz privatnog sektora.³ BiH trenutno ne finansira mehanizme prijavljivanja koji su prilagođeni djeci, poput državne ili entitetske službe telefonske pomoći (hotline). Preporučuje se da vlada preuzme odgovornost za to i da, kroz mehanizme podizanja svijesti javnosti, poveća pristup telefonskim službama za prijavljivanje koje trenutno potpomažu NVO. Postojanje lako prepoznatljivog broja telefonske službe i jače prisustvo na nivou cijele države su učinkovite koraci ka povećanju stope prijavljivanja slučajeva nasilja od strane same žrtve ili od strane vršnjaka. Pristup mjestima prijavljivanja mora pratiti povećano znanje i razumijevanje dječijih prava i definicija nasilja. Preporučuju se dodatni napor za povećanje svijesti o dječijim pravima i o načinima sigurnog prijavljivanja.

Nakon što se slučajevi nasilja identificiraju i prijave, država ima dužnost da osigura brigu o žrtvama i da spriječi buduće slučajeve nasilja. Centri za socijalni rad (CSR) nadležni su za vođenje slučaja. Osnovni protokoli o upravljanju slučajevima postoje, ali je implementacija istih neujednačena među entitetima i kantonima.⁴ Preporučuje se da BiH kreira posebne standarde za različite mjere CSR-a koji će regulirati finansiranje, nivoe zaposlenih, broj slučajeva po službeniku, putne troškove i protokole za odluke na državnom nivou. Zagovaranje može biti potrebno da bi se ohrabrilo usvajanje standarda u entitetima i kantonima, kao i napor da se standardiziraju radnje koje se poduzimaju, kao i njihovi rezultati.

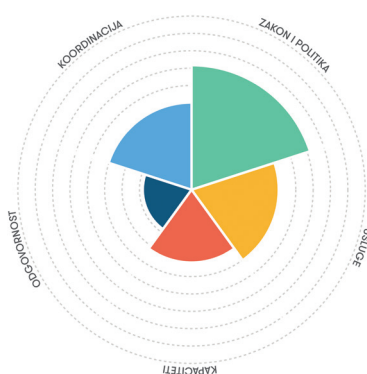
Ocjena usluga u BiH je djelimično ograničena zbog različitih radnji koje se poduzimaju i ograničenja respektivnih entiteta i kantona. U principu, centri za

socijalni rad i centri za mentalno zdravlje nude usluge psihosocijalne podrške i rehabilitacije. Ove usluge variraju u provedbi i nivou profesionalnosti u različitim dijelovima BiH. Također, mnoge usluge dostupne su izvan javne sfere kroz organizacije civilnog društva. Ove dodatne usluge i CSR nisu učinkovito koordinirane za upućivanja.

Preporučuje se da BiH i njeni entiteti povećaju doseg usluga rehabilitacije i oporavka djeci koja su žrtve nasilja, koje država pruža, kroz različita partnerstva s civilnim društvom ili kroz povećanje obima državnih usluga. Ove usluge, kako javne tako i privatne, trebaju biti licencirane prema regulativama na način da zadovoljavaju standarde finansijske i standarde kvaliteta. Licenciranje bi trebalo biti uređeno tako da zahtijeva obnovu u redovnim intervalima da bi se osigurala njihova kvaliteta i učinkovitost.

Jednom kad se uspostave procedure licenciranja i usklade finansijski i standardi kvaliteta, naredni koraci bi zahtijevali primjereno praćenje i procjenu svih aktivnosti i usluga koje identificiraju, prijavljuju, upućuju i rehabilitiraju djecu koja žive u ili dožive iskustvo nasilja. Principi odgovornosti zahtijevaju da BiH obezbijedi nezavisna tijela koja će pratiti pružanje usluga. Iako je Ured ombudsmena na raspolaganju za žalbe u vezi sa kršenjem određenih prava, praćenje i procjena su izvan njegovog doseg.

Ekonomsko iskorištavanje



Član 32. UNCRC-a zabranjuje dječiji rad koji ometa obrazovanje djeteta i koji je opasan ili štetan po njegov ili njen razvoj. Član zahtijeva od država potpisnica da odrede minimalnu dob potrebnu za zaposlenje, definiraju broj radnih sati i uvjete koji čine prihvatljivo zaposlenje za mlade i da kreiraju mehanizme provođenja kako bi motivirali sve potencijalne aktere na njihovo poštivanje.

BiH postigla je ocjenu 0,518 od mogućih 1,0 i rangirana je kao sedma od devet zemalja u kojima je proveden Indeks prema poduzetim radnjama na zabrani ekonomskog iskorištavanja djece. Albanija i Gruzija najbliže su BiH po dobivenoj ocjeni, sa 0,548, odnosno 0,412.

Ocjena BiH zakona i politika (0,715) za poduzete napore na prevenciji dječijeg rada je daleko ispred njenih akcija na implementaciji. Njene ocjene za usluge i koordinaciju su usporedive sa dobivenom ocjenom 0,500. Kapaciteti (oprema, resursi, zaposleni) su ograničeni (0,416) dok poduzete aktivnosti povodom pitanja odgovornosti tek trebaju pokazati traženu transparentnost i praćenje (0,278).

Bosna i Hercegovina dobila je relativno visoku ocjenu za zakone i politike iz nekoliko razloga. BiH usvojila je Konvenciju o dječijem radu Međunarodne organizacije rada (MOR).⁵ Ustav zabranjuje prisilan ili obavezan rad i identificira najgore oblike dječijeg rada u kaznenom zakonu. Zakon o radu sprečava maloljetnike da obavljaju opasan ili štetan rad, ali ne regulira oblike rada koji bi mogli ometati obrazovanje djeteta.⁶ **Preporučuje se da se jezik koji zabranjuje bilo koju vrstu rada koji ometa obrazovanje djeteta, također uključi i u Zakon o radu.**

Mehanizmi za identifikaciju i prijavljivanje ekonomskog iskorištavanja djece nedovoljno su razvijeni. Prema zakonu, inspekcije za rad odgovorne su za identifikiranje i prijavljivanje dječijeg rada na mjestima njihovog zaposlenja.⁷ Policija, također, ima ulogu u identifikiranju situacija redne eksploatacije djece. Ne postoje dostupni podaci o broju žalbi ili o prijavama koje je podnijela inspekcija za rad. Mehanizmi za prijavljivanje koji su prilagođeni djeci, a koje djeca mogu koristiti za prijavu iskorištavanja nad sobom ili vršnjacima ne postoje. **Preporučuje se da vlasti kreiraju dodatne mehanizme za prijavljivanje s kojima će javnost, uključujući djecu, biti upoznata i koji će im biti dostupni.**

Jednom kada se slučaj nađe u sistemu, moguće je goniti počinioc. Federacija Bosne i Hercegovine smatra roditelje ili staratelje koji prisiljavaju dijete na nezakonit rad krivično odgovornima. Kazna za navedeni prekršaj je zatvorska kazna u dužini trajanja od tri mjeseca do tri godine.⁸ Poslodavci koji prekrše zakon kažnjavaju se u skladu s njim.⁹

Ocjena koju je BiH dobila za usluge potvrđuje da je potrebno više raditi u ovom domenu. Usluge koje pružaju oporavak i rehabilitaciju djetetu koje je zaposleno su ograničene. Postoje protokoli o uključivanju koji su zajednički potpisale vlade i organizacije civilnog društva i tako potvrdile da će osigurati određene usluge, **ali ove usluge su nedovoljno dostupne da bi mogle odgovoriti na postojeće potrebe. Važno je poboljšati podatke da bi se razumjela učestalost i priroda ekonomskog iskorištavanja, i da bi se prema njima kreirale strategije i usluge. Takve usluge trebale bi biti zakonom regulisane, s odgovarajućim standardima**

kvalitete i finansijskim standardima za svaki vid usluga i aktivnosti, te bi se trebalo osigurati odgovarajuće praćenje kvaliteta usluga i njihovih rezultata.

Također, postoji i pravni problem za djecu kojoj je potrebna zaštita, a koja nemaju status ili nisu registrovana u entitetu ili kantonu u kojem prebivaju. Usluge nisu dostupne takvoj djeci. Preporučuje se formuliranje protokola o saradnji između entiteta i kantona da bi se odgovorilo na potrebe djece u okolnostima ekonomskog iskorištavanja, bez obzira na njihovo mjesto prebivališta.

Što se tiče onih usluga koje su dostupne, kvalitet i odgovor na dječiji rad su različiti, u zavisnosti od entiteta i kantona, te toga da li ekonomsko iskorištavanje u tom slučaju može kategorizirati kao trgovina ljudima. U slučajevima trgovine ljudima, državne usluge su dostupne za odgovor na tu situaciju. U slučajevima djece nađene u prošnji, entitetske i općinske vlasti imaju glavnu nadležnost. Preporučuje se da se odgovor na prosjačenja djeteta formira prema novim i poboljšanim mjerama koje su jedinstvene u različitim entitetima i kantonima. Potrebno je udahnuti novi život naporima da se kreiraju protokoli za pravovremenu identifikaciju i prijavljivanje, kojima će se koordinirati u bliskoj saradnji sa mrežom dostupnih usluga i daljnjih mjera. Takvi naponi, također, trebaju biti povezani sa romskim zajednicama, kako bi romske predstavnici bili uključivani u rad CSR i same škole, te se osiguralo da naponi na terenu bili kulturološki prikladni i prihvaćeni. Istovremeno, CSR nastavljaju gubiti općinska finansiranje, što dalje smanjuje njihove kapacitete da se nose sa značajnim brojem slučajeva.¹⁰

Podaci o ekonomskom iskorištavanju su ograničeni; ubrojani su samo slučajevi koji su postali dio sistema. Naredni koraci zahtijevaju prikupljanje podataka koji bi uključivali broj djece koja prose i koja su uključena u druge oblike ekonomskog iskorištavanja. Takvi podaci moraju biti raščlanjeni prema dobi, spolu i invaliditetu, da bi se omogućilo kreiranje politika koje će adekvatno odgovoriti na potrebe.

Seksualno iskorištavanje



Član 34. UNCRC-a zahtijeva od država potpisnica da zaštite djevojčice i dječake od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u seksualne svrhe. Konvencija od država potpisnica zahtijeva da spriječe zlostavljanje djece u svrhu prostitucije i pornografije i da poduzmu preventivne radnje (prinudne ili drugačije) da bi se spriječilo uključivanje djece u nezakonite seksualne aktivnosti. Države potpisnice moraju poduzeti sve neophodne radnje, uključujući zajedničke radnje s drugim državama potpiscicama kako bi se spriječilo ovaj vid iskorištavanja.

Po pitanju poduzetih akcija u svrhu sprečavanja seksualnog iskorištavanja djevojčica i dječaka, BiH je postigla ocjenu 0,407 od mogućih 1,0 zauzevši posljednje mjesto od devet zemalja u kojima je proveden Indeks. BiH je po ocjenama najbliža Armeniji (0,488) i Gruziji (0,493).

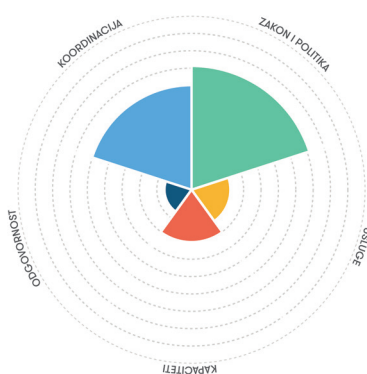
BiH je postigla relativno visoku ocjenu u domenu zakona i politika (0,710) donesenih u svrhu okončanja i prevencije seksualnog iskorištavanja djece. Koordinacija među vladama entiteta je (0,600), također, relativno visoka u poređenju s uslugama (0,222), raspoloživim kapacitetima (0,300) i odgovornošću (0,153).

Ipak, BiH zakonski okvir i politike predlažu poduzimanje značajnih napora da bi se donijeli zakoni u skladu s obavezama preuzetim iz UNCRC-a. Zakoni u BiH štite djecu od nezakonitih seksualnih praksi, prostitucije i pornografskih materijala i djela, uključujući i ona počinjena putem komunikacijskih tehnologija. Zakon je usklađen s različitim međunarodnim konvencijama,¹¹ uključujući i Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.¹²

Sudski procesi i krivično gonjenje potvrđuju obaveze iz UNCRC-a. Specijalna zaštita postoji da bi se zaštitila djeca svjedoci u krivičnim procesima.¹³ Zakon, također, dopušta krivične procese u drugim suverenim jurisdikcijama kada su građani Bosne i Hercegovine optuženi za seksualno iskorištavanje djece.

Ocjena usluga u BiH sugerira da je potrebno obnoviti napore ka postizanju ujednačenosti obaveza iz UNCRC-a sa njihovom implementacijom. Kao što je slučaj i s drugim oblicima iskorištavanja, postoji relativno mali broj adresa na kojima se sigurno i povjerljivo može prijaviti seksualno zlostavljanje u BiH, a koje su dostupne djeci i sa kojima je javnost upoznata. **Potrebno je povećati broj telefonskih službi i drugih sigurnih mjesta gdje se može prijaviti slučaj, uključujući škole kao mjesta za aktivnosti usmjerene podizanju svijesti o i promocije mehanizama prijavljivanja.** Također je bitno razvijati takve mehanizme s direktnim učešćem i doprinosom same djece. Učešće omogućava osjećaj uključenosti i vlasništva nad procesom je pojačava šanse da takve službe učinkovito odgovore na potrebe djece.

Ocjena raspoloživih kapaciteta u BiH također je ograničena. U slučajevima seksualnog iskorištavanja koji se u potpunosti ne mogu klasificirati kao trgovina ljudima, **način vođenja slučaja nije u potpunosti razvijen da osigura koordinaciju između dužnosnika i različitih nivoa ili službi za oporavak i reintegraciju.** Pravovremena razmjena informacija između policijskih agencija i CSR-a nije uvijek prioritet. **Naredni koraci bi morali biti izrada posebnih protokola i obuka**



socijalnih radnika o načinu nošenja sa slučajevima seksualnog iskorištavanja. Također se preporučuje razvoj protokola i posebnih standarda kvaliteta za sve radnje i pitanja kada je vođenje slučaja u nadležnosti CSR-a. CSR i organizacije civilnog društva pružaju usluge rehabilitacije i mjere kojim se promovira fizički i psihički oporavak i reintegracija u društvo sve djece koja su žrtve seksualnog iskorištavanja. Ove službe nedovoljno su razvijene i sporadične, jer zavise od angažmana civilnog društva i respektivnih općinskih budžeta.

Odgovornost prema građanima se takođe treba unaprijediti. Da bi se smanjio rizik od seksualnog iskorištavanja, državne vlasti moraju donijeti zakone koji spriječavaju osobe osuđene za nasilna djela i/ili druge oblike seksualnog zlostavljanja djece da rade sa djecom ili u prostorima gdje imaju pristup djeci. Baza podataka o osuđenim počiniocima seksualnih delikata nad djecom trebala bi postojati na nivou države i biti dostupna poslodavcima. Roditelji, staratelji i sama djeca moraju imati pristup obrazovanju i obuci o tome kako izbjeći, prepoznati i prijaviti potencijalni slučaj zlostavljanja.

Trgovina ljudima



Član 35. UNCRC-a zahtijeva od država potpisnica da zaštite djevojčice i dječake od otmice, prodaje ili trgovine ljudima. Države potpisnice moraju poduzeti sve neophodne radnje, uključujući zajedničke akcije sa drugim državama potpisnicama, da bi spriječile ovaj oblik iskorištavanja.

U domenu radnji usmjerenih ka prevenciji otmice, prodaje ili trgovine djecom, BiH je ocijenjena sa 0,506 od mogućih 1,0 i na posljednjem je mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks. Armenija i Kosovo su po ocjenama najbliže BiH, sa ocjenama od 0,519, odnosno 0,529.

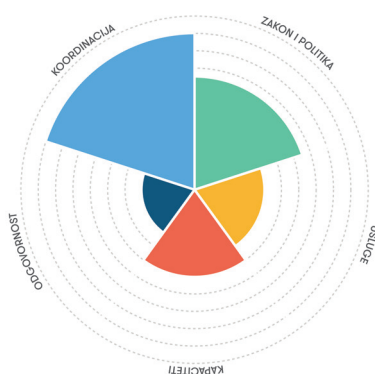
Najveću ocjenu BiH je dobila za koordinaciju: 0,900. Ocjena za zakone i politike je 0,650, a za raspoložive kapacitete 0,500. Ocjene koje je BiH dobila za usluge i odgovornost su dosta niske i iznose 0,400 za usluge i 0,303 za domen odgovornosti.

BiH je načinila pomake u usklađivanju svoje zakona i politika s obavezama preuzetim iz UNCRC-a, a koje se tiču trgovine ljudima. BiH je ratificirala sve ključne međunarodne konvencije u domenu sprečavanja trgovine ljudima i ropstva¹⁴ BiH je proširila mogućnost krivičnog gonjenja tako da sada obuhvata i trgovinu ljudima i/ili trgovinu organima i tkivima.¹⁵

BiH tretira trgovinu ljudima različito od drugih situacija iskorištavanja. Pravila zaštite žrtava i svjedoka trgovine ljudima su u primjeni.¹⁶ Da bi se identificirali i prijavili slučajevi trgovine ljudima, Ministarstvo sigurnosti uspostavilo je timove za praćenje u većim gradovima. Zajedno sa CSR-om, regionalni timovi za praćenje, takođe vode proces upravljanja slučajevima za žrtve. Osim grupa za praćenje, ne postoje drugi mehanizmi za identifikaciju i prijavljivanje potencijalnih slučajeva trgovine ljudima. Na državnom nivou ne postoje telefonske službe ili mjesta dostupna djeci za prijavljivanje trgovine ljudima, bilo za sebe ili za vršnjaka. **Preporučuje se da vlada usvoji i poveća upotrebu telefonskih službi kao dodatnih servisa za dobivanje pomoći.**

Proces zadržavanja i kaznenog gonjenja prestupnika uzima danak nad žrtvama trgovine ljudima. Nakon uhićenja, svjedoci se tretiraju na isti način kao i omladina u kontekstu maloljetničke pravde.¹⁷ Kao rezultat toga, žrtve mogu doživjeti zadržavanje i tretman koji nije u skladu sa međunarodnim normama za djecu žrtve.¹⁸ **Preporučuje se odmah obezbijediti sigurne kuće i svjedocima na raspolaganje staviti sigurni prostor za razgovore i svjedočenja, kao i pristup psihosocijalnoj podršci i savjetovanju. Ove radnje moraju se omogućiti i sprovesti odmah po zadržavanju. Kao nadgradnja na ovu preporuku, potrebno je uspostaviti protokole koji zahtijevaju prisustvo posebno obučanih policijskih službenika u situacijama kada se sumnja na trgovinu ljudima.**

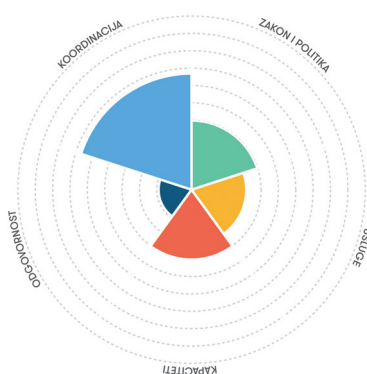
Usluge koje se stavljaju na raspolaganje žrtvama su specifične za ovu vrstu iskorištavanja i dopuštaju vršenje ciljanih radnji u pogledu rehabilitacije. Vlada finansira žrtve trgovine ljudima u sigurnim kućama i skloništima, ali ne finansira pokrivenost čitave države takvim vidom usluga.¹⁹ Skloništa mogu nuditi pravnu pomoć, medicinsku skrb, potpune usluge rehabilitacije, savjetovanja i ponovne integracije u društvo. Međutim, ove iste usluge nude se različitim korisnicima i dostupne su odraslim žrtvama, pojedincima sa mentalnim poteškoćama i odraslim beskućnicima.²⁰ **Stoga, preporučuje se da država ponudi odvojene**



usluge djeci, tj. odvajanje djece i odraslih u centrima za pružanje usluga. Broj službi namijenjenih djeci mora biti povećan, a one dostupane svoj djeci žrtvama trgovine ljudima. Ove službe trebale bi biti licencirane po posebnim standardima kvalitete i finansijskim standardima koji će omogućiti praćenje i evaluaciju kroz procjenu i posjete na samoj lokaciji. Državni grantovi civilnom društvu koji su namijenjeni skloništima za hitne slučajeve i srednjoročnoj rezidencijalnoj skrbi žrtava trgovine ljudima stvorili su novi potencijal za buduću zaštitu.²¹

Ocjena BiH za njene kapacitete mogla bi se povećati kroz akcije poduzete u posljednje vrijeme, a koje bi se mogle pokazati značajnim. U posljednjih nekoliko godina država i njeni partneri objavili su smjernice i regulative koje se odnose na pitanja u vezi s trgovinom ljudima, uključujući i odgovor na situacije gdje su žrtve djeca. Neke od ovih smjernica usvojene su za rad na nivou CSR-a. Ovi ključni dokumenti trebali bi biti uključeni u planove i programe na univerzitetskom nivou da bi se izgradili kapaciteti narednih generacija socijalnih radnika, policajaca i aktera iz javnog sektora u BiH.²² Zbog ujednačenosti protokola i poduzetih radnji širom BiH, preporučuje se minimalna razrada standarda da bi se odredio nivo kvalitete pomoći koja se pruža žrtvama trgovine ljudima. Ovi standardi bi uključivali pravnu pomoć, smještaj, psihosocijalnu njegu, medicinsku njegu, obrazovanje, osposobljavanje za zaposlenje, mogućnosti zaposlenja i dugoročnu podršku.

Invaliditet



Član 23. UNCRC-a prepoznaje da su djeci s invaliditetom često potrebni dodatni resursi i skrb da bi mogla uživati u ispunjenom i dostojanstvenom životu. Stoga, član 23. propisuje posebnu dužnost da se zaštititi i promovira dobrobit djece s invaliditetom i njihovih porodica.

Ovim Indexom, BiH je dobila nisku ocjenu, 0,333 od mogućih 1,0 za mjere i aktivnosti poduzete u domenu zaštite djece s invaliditetom. BiH je na posljednjem, devetom, mjestu od svih zemalja u kojima je proveden Indeks i u ovoj oblasti najbliža Kosovu (0,359) i Gruziji (0,433).

U domenu zaštite djece sa invaliditetom, BiH je najviše ocijenjena na području koordinacije (0,665) i raspoloživih kapaciteta (0,400). Zakoni i politike (0,395) i službe (0,312) su bliske po ocjenama, dok je odgovornost u kategoriji invaliditeta vrlo slaba (0,187).

Ocjena BiH zakona i politika u smislu zaštite i brige za djecu s invaliditetom je ograničena. Oba entiteta pravno zabranjuju diskriminaciju na temelju invaliditeta.²³ Međutim, pravni okvir ni na državnom ni na nivou entiteta ne poziva eksplicitno na inkluzivno okruženje u smislu različitih usluga za djecu s invaliditetom. **Preporučuje se da zakoni BiH direktno i na afirmativan način odrede smjer ka inkluzivnijem okruženju za djecu s invaliditetom. Bez inkluzivnog okruženja, djeca s invaliditetom neće imati jednak tretman u društvu, a bez pravnih odrednica ne postoji standard koji bi se trebao dosegnuti.**

Ocjena koju je BiH dobila za usluge, također, je ograničena. Mogućnost pristupa djece s invaliditetom javnim mjestima varira u zavisnosti od konteksta. U obrazovnom sistemu, djeca sa blagim invaliditetom su uključena u redovno predvrtičko okruženje u nekim kantonima. Međutim, u vrtičkoj dobi, broj djece koja su okruženjima inkluzivnim za djecu s invaliditetom je zanemarljiv.²⁴ Osnovne škole još uvijek nisu spremne usvojiti inkluzivne učionice. Na funkcionalnom nivou, škole imaju fizičke barijere koje ograničavaju pristup školama. Također, nedovoljan je broj pomoćnika u nastavi i materijala koji bi omogućili pristup djeci s mentalnim i fizičkim invaliditetom. Kao posljedicu toga, mnoga djeca s invaliditetom nemaju pristup obrazovanju i ograničena su na boravak kod kuće. Neka djeca pohađaju specijalne škole, ali mogućnosti budućeg zaposlenja su im ograničene jer se programi u ovim školama ne drže jednakog standarda kvalitete kao redovne škole.²⁵ **Preporučuje se da se odrede specifični i opipljivi ciljevi u vezi s inkluzivnim obrazovanjem koji će promovirati postepenu preobrazbu škola u inkluzivna okruženja. Obučavanje nastavnika je također bitan primarni korak. Uvođenje metodologija za inkluzivno podučavanje također bi trebalo postati standardna praksa u nastavi na nivou univerziteta i drugih obrazovnih ustanova.**²⁶

U pogledu zdravstvenih usluga značajan broj zdravstvenih ustanova i u ruralnim i u urbanim sredinama, nisu pristupačne osobama s invaliditetom. Akcioni plan za djecu BiH kao ključni naredni korak za djecu s invaliditetom navodi zdravstvenu njegu. Broj rehabilitacijskih centara i njihovo finansiranje je ograničeno,²⁷ a postoji potreba za većim brojem mobilnih timova u ruralnim područjima koji bi obezbijedili pristup zdravstvenoj njezi djeci koja imaju posebne potrebe. S obzirom da ove usluge osmišljava i finansira lokalna

vlada, takve usluge su ograničene i razlikuju se po kvaliteti. Preporučuje se da se ustanove standardi kvalitete i finansijski standardi, koji su specifični za rehabilitacijske i zdravstvene usluge za djecu s invaliditetom. Bez specifičnih i detaljnih standarda ograničene su mogućnosti definiranja njege, zaštite djece tokom njege i ponude brige koja ima pozitivan utjecaj na život djece s invaliditetom i njihovih porodica. Takvi standardi bi se trebali primjenjivati na sve centre, privatne i javne, koji pružaju usluge na područjima svih entiteta i kantona.

U zakonima BiH koji definiraju javni prostor, fizički pristup javnim ustanovama i mjestima gdje se nude usluge mora biti osiguran.²⁸ Neophodno je učiniti dodatne napore da bi se osigurala primjena ovih zakona i da bi se djeci s invaliditetom garantovalo pravo pristupa i uključenja.

Ocjena koju je BiH dobila za koordinaciju je relativno visoka u usporedbi s drugim ocjenama. Međuvladino tijelo za podršku osobama i djeci s invaliditetom je zaduženo za koordinaciju politika i prakse u ovom domenu. Ovo tijelo je stalno, profesionalno, savjetodavno tijelo državne vlade i na jednom mjestu okuplja 22 člana, predstavnike ministarstava i organizacija osoba s invaliditetom. Preporučuje se da se ovo tijelo osnaži kako bi se kreirali standardi kvalitete i finansijski standardi za rehabilitacijske usluge namijenjene djeci sa invaliditetom, te zagovaralo usvajanje ovih standarda u različitim entitetima i kantonima širom BiH.

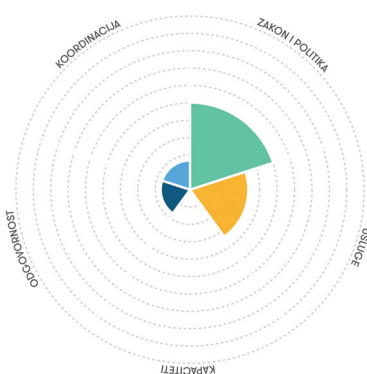
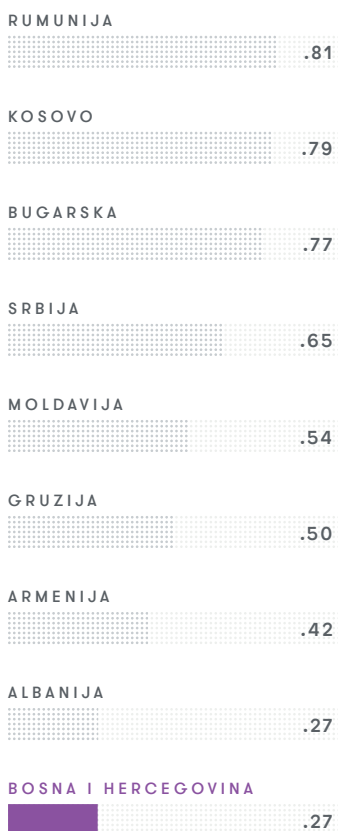
Politike, prakse i finansiranje koje se odnosi na djecu s invaliditetom u BiH još uvijek nisu u skladu s obavezama preuzetim članom 23. UNCRC-a. Bitni naredni koraci zahtijevaju daljnje istraživanje i studije koje će dokumentirati broj djece s invaliditetom, raščlaniti te podatke prema dobi, rodu, vrsti invaliditeta i po općinama. Bolji podaci omogućit će kreatorima politika da donesu odluke koje poštuju pravni okvir BiH. Podaci bi trebali biti centralizovani i trebali bi se redovno ažurirati. Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske ima jedinstvenu bazu podataka djece s invaliditetom koja sadrži informacije o primanjima djeteta, obrazovanju i hroničnim bolestima. Ta baza podataka pomaže pri donošenju odluka o vođenju slučaja za svako pojedinačno dijete.²⁹ Postoje brojni uspješni pilot-projekti koji se trenutno primjenjuju u različitim entitetima i kantonima, a trebali bi imati pozitivan utjecaj na djecu s invaliditetom. Naredni koraci koje BiH treba poduzeti uključuju daljnju saradnju u nadgrađivanju izvanrednih pilot-projekti koji bi za cilj imali jedinstvene odluke i rezultate za djecu s invaliditetom.

Ocjene koje se odnose na djecu razdvojenu od roditelja

Naredne ocjene mjere učinkovitost vlade da se nosi s razdvajanjem djeteta od roditelja. Iako sve biološke porodice nisu sigurne od nasilja i zanemarivanja ili ne dopuštaju prikladan razvoj djeteta, život izvan skrbi i zaštite biološke porodice čini djecu dodatno ranjivom. Bez skrbi i zaštite roditelja, druge grupe i pojedinci moraju načiniti proaktivne korake kako bi identificirali potrebe, obezbijedili zaštitu i skrb, te kreirali sredinu koja omogućava i njeguje rast i razvoj djeteta. Bez takvog proaktivnog angažmana zagovaratelaca prava i mreža socijalne sigurnosti, djeca izvan porodične skrbi nemaju osnovnu skrb i zaštitu koja bi im omogućila dugoročni razvoj, otpornost i dobrobit. Umjesto toga, učinci koje zanemarivanje i siromaštvo imaju na djecu čine ih podložnim štetnim akterima i rizičnom ponašanju. UNCRC stoga određuje posebne obaveze država potpisnica u smislu brige i zaštite ove podgrupe djevojčica i dječaka.

Države potpisnice UNCRC-a prevashodno moraju raditi na prevenciji razdvajanja djece i roditelja, sve dok je roditeljska skrb u najboljem interesu djeteta (tj. dijete nije izloženo štetnom ponašanju unutar porodične jedinice). Ukoliko je razdvajanje neophodno da bi se dijete zaštitilo, države potpisnice moraju pratiti određene protokole kako bi djeca bila sigurna i kako bi se osigurao bolji razvoj djeteta. Ukoliko će razdvajanje biti trajno, UNCRC preporučuje smještanje u alternativne porodice ili okruženje koje se temelji na zajednici zbog djetetovog razvoja. Konačno, UNCRC zahtijeva od država da se pobrinu za djecu koja žive na ulicama bez porodice ili doma.

Pomaganje porodicama da ostanu zajedno



Član 9. UNCRC-a bavi se razdvajanjem roditelja i djeteta, određujući tri odvojene obaveze države. Od država potpisnica zahtijeva se da obezbijede službe i podršku porodicama, s ciljem očuvanja porodične jedinice na okupu. Drugo, od država potpisnica zahtijeva se da roditelji i djecu razdvajaju samo onda kada je razdvajanje u najboljem interesu djeteta. Treće, od država potpisnica zahtijeva se da pomognu roditeljima i djeci održati kontakt ukoliko su razdvojeni. Prva od ovih obaveza analizira se u nastavku teksta.

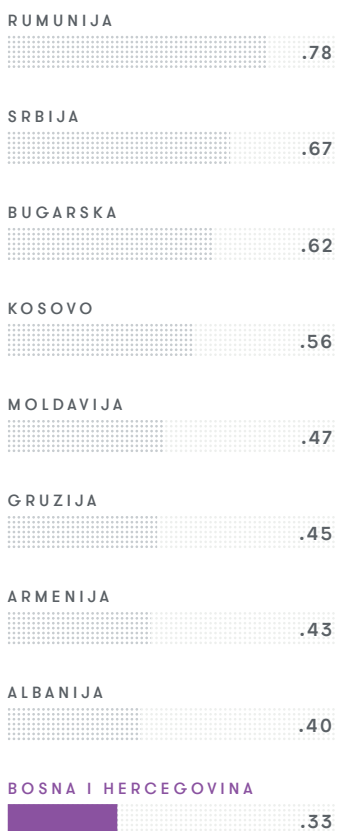
Kao prvo, od država potpisnica zahtijeva se pružanje usluga i podrške porodicama s ciljem održavanja porodičnih jedinica na okupu. Država može igrati bitnu ulogu u sprečavanju nepotrebnih razdvajanja. BiH je postigla ocjenu 0,269 od mogućih 1,0 i izjednačena je s Albanijom na posljednjem mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks.

BiH je postigla ocjenu nula (0) za svoje kapacitete za sprečavanje nepotrebnog razdvajanja roditelja i djece. Najveću ocjenu postigla je za zakone i politike (0,500). Ocjena za usluge je 0,333, dok su ocjene za koordinaciju i odgovornost jednake (0,166).

BiH dodjeljuje socijalnim radnicima koji rade u CSR dužnost pomaganja roditeljima, kada je takva pomoć u najboljem interesu djeteta.³⁰ Preporučuju se usluge savjetovanja kao naredni korak, a materijalna podrška trenutno nije dostupna ni u kojem obliku. CSR treba imati pristup uslugama i resursima, uključujući materijalnu podršku u dovoljnom obimu, da se može oformiti sistem podrške za porodice koje su u slučaju potrebe. Također, CSR treba imati poseban protokol koji će zadovoljavati standarde kvalitete i finansijske standarde i koji će određivati pristup vođenju slučaja.

Prema zakonu, policija također, ima obavezu pomaganja u situacijama kada su djeca razdvojena od roditelja.³¹ Preporučuje se da država osmisli posebne i detaljne protokole kako za rad CSR-a, tako i za rad policije u okolnostima kada su djeca razdvojena od roditelja. Policija bi morala obavljati i posebne radnje koje uključuju davanje povratnih informacija i praćenje roditelja u toku istražnog procesa. Entiteti i kantoni trebali bi imenovati bar jednog stručnjaka s istražnim ovlaštenjima za slučajeve kada su djeca razdvojena od roditelja.

Čuvanje djece sigurnom



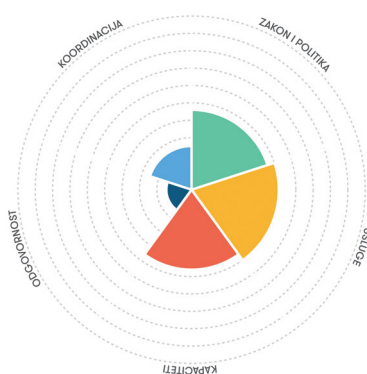
Član 9. UNCRC-a također pruža smjernice državama potpisnicama za ponašanje u situacijama koje zahtijevaju razdvajanje djeteta od roditelja. Ovaj član dopušta državama potpisnicama da iniciraju razdvajanje djece od roditelja samo ukoliko je ono u najboljem interesu djeteta. Na taj način, UNCRC dopušta državama potpisnicama da djeluju u pogledu razdvajanja djece od roditelja samo onda kada bi ostanak pod njihovom skrbi ugrozio razvoj i dobrobit djeteta. BiH postigla je ocjenu 0,325 od mogućih 1,0 i na posljednjem je mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks. BiH je po ocjeni najbliža Albaniji (0,403) i Armeniji (0,426).

Akcije Vlade BiH na iniciranju razdvajanja djece su najjače u oblasti usluga (0,500) i zakona i politika (0,458). Kapaciteti (0,142) za implementaciju su ograničeni, kao što su i naponi na koordinaciji i dopuštanju mjera odgovornosti (0,125, odnosno 0,250).

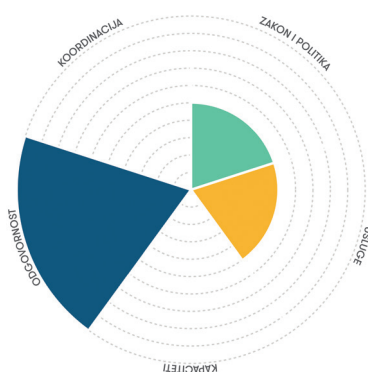
Ocjena BiH za zakone i politike je jako ograničena i ne odgovara realno visokoj ocjeni koju je dobila vezano za situacije koje od države zahtijevaju da inicira razdvajanje roditelja i djece. Porodični zakon BiH predviđa da se pri donošenju odluke o razdvajanju roditelja i djece pridržava odrednice o „najboljem interesu djeteta“. Nijedan zakon ni u jednom entitetu ne navodi da bi razdvajanje trebalo biti mjera kojoj se pribjegava u krajnjoj nuždi.³² Preporučuje se da svi državni akteri koji su ovlašteni da donesu odluku o razdvajanju djece i roditelja prođu dodatnu obuku o definiranju „najboljeg interesa djeteta“ da bi u praksi mogli primjenjivati ovu zakonsku odredbu. Pravni okvir bi, također, trebao naglašavati da je razdvajanje mjera kojoj se treba pribjegavati samo u krajnjoj nuždi.

U slučajevima koji uključuju razdvajanje roditelja i djece, Republika Srpska još uvijek ne poštuje djetetovo pravo da bude saslušano, bez obzira na dob. Dalje, nužne su akcije vlade da bi se ograničilo javno znanje o takvim slučajevima tako što bi se zabranilo medijima da u javnost iznose privatne informacije.³³ BiH bi trebala osigurati da se slučajevi koji uključuju razdvajanje roditelja i djece rješavaju bez odgode što zahtijeva da ovakvi slučajevi imaju prioritet nad ostalim slučajevima. U cilju ostvarivanja konzistentnih rezultata, preporučuje se da se veći broj sudaca obuči o pitanjima dječijih prava i zaštite. Također, postoji potreba za specijaliziranim sudijama koji bi mogli saslušati slučajeve i pratiti postupke na odgovarajući način.³⁴ Učešće roditelja i djece trebalo bi postati norma za sve slučajeve koji se bave razdvajanjem roditelja i djece.³⁵ Konačno, nemaju sva pravosuđa u BiH porodične sudove. Preporučuje se da sva pravosuđa uvedu porodične sudove koji će biti prijateljski nastrojeni prema djeci i koji će imati stručne suce.

Psihosocijalno savjetovanje i drugi vidovi podrške za porodice u situacijama razdvajanja roditelja i djece uvedeni su u svim bh. pravosuđima. Potrebno je regulirati ove usluge tako da poštuju standarde kvalitete i finansijske standarde specifične za prirodu ovakvih slučajeva. Porodično savjetovanje postoji u nadležnosti nekih CSR-a, ali ne u svim. Potrebno je povećati obim usluga, kao i donijeti konkretne protokole koji će rukovoditi akcijama zaposlenika CSR-a na svim nivoima.



Održavanje kontakta između roditelja i djeteta



Briga za djecu koja su razdvojena od svojih porodica

Jednom kada je dijete razdvojeno od svojih roditelja (zbog dobrovoljnog odricanja prava na starateljstvo ili odluke države da razdvoji članove porodice), države potpisnice imaju dužnost dopustiti kontakt i pomoći da se kontakt između djeteta i njegovih roditelja održi. UNCRC smatra bitnim dječije pravo na održavanje povezanosti i odnosa između roditelja i djeteta. Porodica i, tačnije, roditeljske veze jačaju emotivni razvoj ličnosti.

Prema članu 9. UNCRC-a, Indeks je ocjenjivao napore koje vlada čini na dopuštanju i pomoći pruženoj ka održanju kontakta između roditelja i djeteta. Općenito gledano, svih devet zemalja načinile su značajne napore na očuvanju kontakta između roditelja i djece koji su razdvojeni. BiH je postigla ocjenu 0,750 od mogućih 1,0, te je rezultatima najbližnja Albaniji i Moldaviji.

Ocjena BiH je nepotpuna jer kontakt između djece i roditelja koji su razdvojeni nije organizovan, što dovodi do sporadične primjene koja ovisi od volje pojedinaca zaposlenih u CSR-u i ograničenih resursa koje imaju na raspolaganju. **Naredni koraci bi morali biti obezbjeđivanje adekvatnih resursa i adekvatan pristup vođenju slučajeva da bi se povećala koordinacija između uposlenika i samih slučajeva.**

Države, također, moraju poduzeti potrebne radnje da bi obezbijedile ambijent adekvatne skrbi za djecu kojoj su uskraćene njihove biološke porodice (čl. 20). Ocjena BiH je 0,326 od mogućih 1,0 i na devetom je mjestu od devet zemalja u kojim je proveden Indeks.

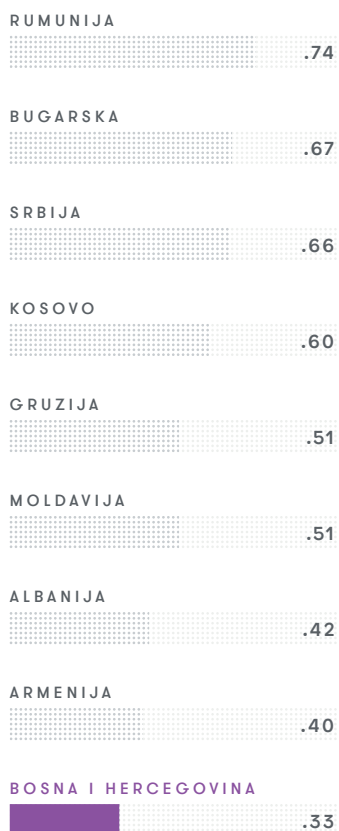
Ocjene koje je BiH postigla su slične u pogledu usluga (0,515) i koordinacije (0,500). Druge ocjene koje je dobila su niže: zakoni i politike (0,343), raspoloživi kapaciteti (0,192) i odgovornost (0,187).

Bitno je potvrditi da u BiH nema veliki broj djece koja su razdvojena od svojih roditelja, a manje od trećine ove djece živi u rezidencijalnim institucijama kojima upravlja država. Većina djece koja su razdvojena od porodica žive u porodičnom okruženju, pod skrbi rodbine ili staratelja. Opcije hraniteljske skrbi još uvijek nisu dovoljno razvijene ili dostupne širom države.

Potrebno je dalje razvijati usluge i kapacitete potrebne za implementaciju ovih usluga. Važno je napomenuti da je za alternativni smještaj izvan biološke porodice potrebna preporuka CSR-a i odobrenje suda.³⁶ Međutim, do danas, osoblje CSR-a nije prošlo obuku o svim pitanjima vezanim za alternativni smještaj. **S obzirom da se smještanje u alternativni smještaja često događa nakon teškog perioda, neophodno je da se odluke o smještaju budu zasnovane na odličnom znanju porodične i dječije razvojne psihologije.**

Alternativni smještaj uključuje rodbinsku skrb, hraniteljsku skrb i rezidencijalne ustanove. Država vodi računa o malom broju djece u rezidencijalnoj skrbi, ali broj djece koja borave u privatnim institucijama je nepoznat. Ni državne ni privatne institucije nisu regulirane prema standardima kvalitete i finansijskim standardima, zbog čega je skoro nemoguće zabraniti štetne prakse poput tjelesnog kažnjavanja, dječijeg rada i uskraćivanja hrane/vode/sna. **Preporučuje se da u cilju osiguranja dobrobiti djece koja žive u državnim ili privatnim institucijama, BiH primjeni relevantne i detaljne finansijske i standarde**

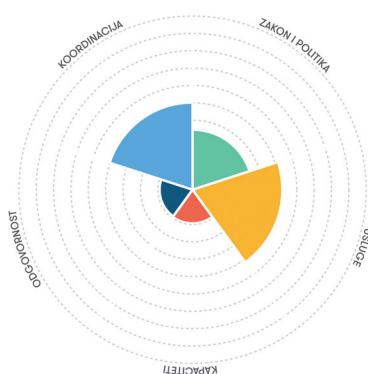
Briga za djecu razdvojenu od roditelja



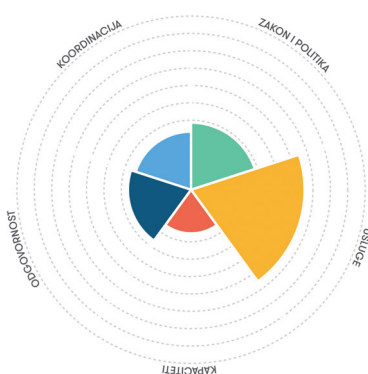
kvalitete, uključujući odredbe o nezakinitim ili štetnim praksama.

Ni hraniteljskom ni rodbinskom skrbi se ne upravlja po standardima, što ozbiljno ograničava zaštitu ove grupe djece. Preporučuje se da država potvrdi nedavno donesene standarde kvalitete i finansijske standarde da bi se regulirali procesi smještanja pod rezidencijalnu, hraniteljsku i skrb srodnika kroz budžetska sredstva, te da se poboljša praćenje i evaluacija sredine u koju se dijete smješta, i to za svu djecu smještena izvan roditeljske skrbi. Bez dovoljnog nivoa odgovornosti, već ranjiva djeca koja su smještena u okruženje alternativne brige u bilo kojem obliku su pod rizikom od dodatne štete i prepreka po njihov razvoj.

Hraniteljska briga i briga srodnika trebale bi se uvećati tako da mogu zadovoljiti potrebe sve djece bez roditeljskog staranja, što bi efektivno učinilo rezidencijalnu skrb nepotrebnom.



Usvajanje



U situacijama kada država oduzima roditeljska prava (bilo da ih se roditelji dobrovoljno odriču ili da je država inicirala oduzimanje), UNCRC utvrđuje pravo djeteta na život u sigurnom porodičnom okruženju. Usvajanje omogućava djeci bez roditeljskog staranja da ostvare pravo na život u sigurnom porodičnom okruženju. BiH je postigla ocjenu 0,423 od mogućih 1,0. Po ocjeni je najbliža Srbiji (0,494) i Armeniji (0,409).

BiH je postigla višu ocjenu za usluge u sferi domaćeg usvajanja (0,650), nego u sferama zakona i politika (0,383), kapaciteta (0,250) i koordinacije (0,333).

U BiH, svi nadležni entiteti zakonom reguliraju proces usvajanja.³⁷ Prema zakonu, CSR imaju isključivu nadležnost za sve slučajeve usvajanja.³⁸ BiH tek treba potpisati Hašku konvenciju (1993) o zaštiti djece i saradnji u oblasti međunarodnog usvajanja. Zakon BiH daje prednost usvajanju unutar države nad međunarodnim usvajanjem, ali ne postoje određeni propisi koji bi zahtijevali potvrdu da su iscrpljeni svi naponi za usvajanje unutar države prije nego se razmotri međunarodno usvajanje.

Bh. zakoni o usvajanju ne određuju standarde kvalitete ili protokole koje CSR moraju pratiti. S obzirom da veliki broj CSR-a ima mali broj zaposlenika i ograničene raspoložive resurse, postavlja se pitanje da li se dovoljno pažljivo i odgovorno pristupa slučajevima (npr. obavljanje kućnih posjeta u najkraćem mogućem roku). Ukoliko uzmemo u obzir obim zadataka i odgovornosti koje CSR imaju za vođenje slučajeva, čini se preteškim zahtjev da imaju i dodatnu odgovornost pronalaska potencijalne usvojiteljske porodice koja odgovara potrebama određenog djeteta. Preporučuje se da se slučajevi usvajanja dodijele posebnom tijelu ili agenciji, bilo privatnom ili državnom.

Ne postoje formalne odredbe koje zabranjuju neprikladnu finansijsku dobit od usvajanja. Bez krivičnih odredbi, veće su šanse da će finansijska dobit imati udjela u usvajanju. Preporučuje se da BiH usvoji zakonske propise koji će zabranjivati finansijsku dobit od usvajanja.

Sudske procedure koje se tiču usvajanja često su odgođene i nedostaje odgovarajuća koordinacija između staratelja, CSR-a, usvojitelja i sudskih uposlenika.³⁹ S obzirom na neodređen status djeteta i njegovih/njenih bioloških roditelja i usvojitelja, tokom procesa usvajanja, preporučuje se da se eliminišu sva bespotrebna odlaganja sudskih procesa. Zakon o usvajanju je složen proces koji zahtijeva kućne provjere, ukidanje roditeljskih prava, procjenu usvojitelja i mnogo drugih stvari. S obzirom na kompleksnost, preporučuje se da se smanji broj sudaca koji imaju nadležnost da vode predmete usvajanja, s ciljem unepređenja stručnosti i učinkovitosti.

Uzimajući u obzir ograničenost protokola o usvajanju, vlasti na lokalnom nivou su u poziciji da donesu široke diskrecione odluke koje ograničavaju konzistentne ishode i dovode do odgoda slučajeva na sudu. Bez jasnog seta pravila kojima se vodi usvajanje, proces će i dalje biti dug i odluke neselektivne. Preporučuje se da se donesu detaljni standardi kvalitete i protokoli za radnje koje se poduzimaju na svakom koraku tokom procesa usvajanja.

Iako djeca starija od 10 godina moraju pristati na usvajanje, zakoni ne uzimaju u obzir djetetovo mišljenje o usvajanju i usvojiteljima. Djetetov glas je ključan za donošenje informiranih pravnih odluka, jer ne postoje zakonski definirane procedure spajanja koje bi potvrdile kompatibilnost između djeteta i njegovih usvojitelja. Preporučuje se da se donesu regulacije koje zahtijevaju djetetovo mišljenje tokom procesa usvajanja.

Djeca koja žive i/ili rade na ulici

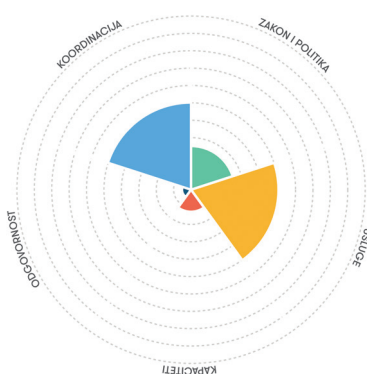


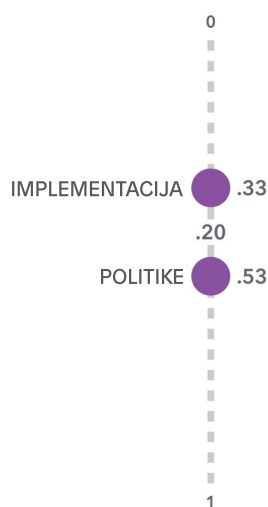
UNCRC se, također, bavi pravima jedne od najranjivijih grupa djece kojima je uskraćena roditeljska skrb: djecom koja žive ili rade na ulici. Član 20. zahtijeva od država potpisnica da se bave ovim pitanjem. BiH je postigla ocjenu 0,224 od mogućih 1,0 i na devetom je mjestu od devet zemalja u kojima je proveden Indeks. Ocjene koje je dobila za zakone i politike (0,250), usluge (0,500), kapacitete (0,125), koordinaciju (0,500) i odgovornost (0,050) sugeriraju da je potrebno poboljšati sve aspekte vladinog djelovanja.

S obzirom na ograničenost radnji koje BiH poduzima u ime djece na ulici, preporučuje se da BiH osmisli posebnu strategiju koja će se baviti ovom jako ranjivom grupom. Učestalost prošnje sugeriše potrebu za direktnom i sistemskom akcijom koja bi ograničila ovaj oblik ozbiljnog iskorištavanja.

Službe za djecu koja žive i rade na ulicama su ograničenog dometa. Različiti kantoni i urbana središta imaju mobilne jedinice skrbi i dnevne ili noćne centre, ali nema pravila među ovim službama i one u radu ne prate standarde kvalitete ili finansijske standarde.

Ključna akcija je registracija djece koja žive i rade na ulici u cilju ostvarivanja statusa za svako dijete i dobivanja dokumenata koji su neophodni za zdravstvene, obrazovne i beneficije socijalnih službi. Također, preporučuje se da država osnuje međusektorsko koordinacijsko tijelo koje će moći raditi s jakim resursima i nadležnošću. Takvo tijelo bi trebalo upravljati bazom podataka na nivou države koja bi pratila slučajeve prošnje i identificirala dostupne usluge.





Zaključci politika

Član 4. UNCRC-a zahtijeva da će „države potpisnice poduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne i druge mjere za implementaciju prava priznatih ovom Konvencijom...“: UNCRC nije zamišljena kao dokument ideala, nego kao dokument posvećen implementaciji.

BiH postigla je ocjenu 0,332 od mogućih 1,0 za implementaciju obaveza preuzetih iz UNCRC-a. Raskorak između zakona i politika (0,531) i ocjena za implementaciju (0,332) sugerira da ne postoji značajan raskorak između obaveza koje je BiH preuzela i njihove implementacije. Ono što je potrebno su pojedinačne akcije čijom bi se realizacijom simultano povećale ocjene za politike i zakone i implementaciju. Imajući ovo na umu, Indeks daje naredne preporuke koje su u skladu s pet dimenzija vladinih akcija (politike, usluge, kapaciteti, koordinacija, odgovornost).

[Politike]

S obzirom da jednokost tretmana zahtijeva jedinstvenost akcija, BiH mora usaglasiti proces donošenja odluka u oblasti socijalne zaštite na nivou kantona i entiteta, da bi mogla odgovoriti na zahtjeve UNCRC-a za odgovarajućom implementacijom obaveza preuzetih od strane vlade.

Najpovoljniji tok akcija za djecu zahtijevao bi da svi entiteti i kantoni učine politike socijalne zaštite pitanjem od značaja za državu, a ne samo pitanjem entitetskih ili kantonalnih agendi. Kako donošenje odluka postaje lokaliziranije u BiH, mogućnost jedinstvenog djelovanja u svrhu zaštite djece u BiH postaje sve teže i teže.

[Usluge, Kapaciteti]

U različitim entitetima nailazimo na niz pilot projekata koji ukazuju na mogućnost jedinstvenog pristupa širom države. Da bi se maksimizirali naponi koji se čine na zaštiti djece, preporučuje se da BiH krene u smjeru međuentitetske i međukantonalne saradnje, u cilju razmjene znanja, kolaborativnog učenja i međusobnog jačanja kapaciteta. Entiteti i kantoni u saradnji sa donatorima i civilnim društvom imaju izvanredne pilot projekte.

[Odgovornost, Kapaciteti, Usluge]

Potrebno je definirati usluge i donijeti standarde kvalitete i finansijske standarde za one usluge koje još uvijek nisu pokriveno. Preciznije rečeno, potrebno je definirati i standardizirati finansiranje svih relevantnih usluga (na osnovu standarda kvalitete). Također, trebalo bi razviti standarde za vođenje slučajeva i finansiranje koje će ih pratiti. Nedostatak primjerenih procedura i standarda smanjuje mogućnost vladi, civilnom društvu i građanima da na učinkovit način prate izvršenje usluga. Odgovornost da se zaštite djevojčice i dječaci postaje teško izvodiva ukoliko su standardi nejasni. Nedostatak takvih odredbi, također, minimalizira kvantitet i kvalitet usluga koje se nude širom države.

[Usluge]

Nužno je kreirati odgovarajuće usluge i mehanizme za identifikaciju i prijavljivanje slučajeva zlostavljanja, koji su dostupni i prilagođeni djeci.

Bez dostupnih i poznatih mjesta za identifikaciju i prijavljivanje, BiH ne može garantirati da će djeca koja su u situaciji zlostavljanja potražiti pomoć. Preporučuje se da vlada preuzme odgovornost za, te putem jačanja javne svijesti poveća pristup telefonskim službama za prijavljivanje koje trenutno finansiraju NVO-i. Lako prepoznatljiv broj telefonske službe i jače prisustvo na državnom nivou su učinkovita sredstva za povećanje samoprijavljivanja od strane djeteta žrtve ili njegovih/njenih vršnjaka. Pristup mjestima za prijavljivanje mora pratiti povećanje znanja i razumijevanja dječijih prava i definicija nasilja. Preporučuje se poduzimanje novih napora na jačanju svijesnosti o dječijim pravima i novi načini sigurnog prijavljivanja.

[Usluge]

BiH politike, prakse i finansiranje usmjereno podršci djeci sa invaliditetom još uvijek nisu u skladu s obavezama preuzetim iz UNCRC-a i potrebni su značajni naponi da se ovo stanje poboljša. Naredni koraci bi zahtijevali daljnje istraživanje i studije koje će dokumentirati broj djece s invaliditetom, raščlanjen po dobi, spolu, vrsti invaliditeta i općini. Bolji podaci omogućit će donosiocima politika da donesu odluke koje će na adekvatniji način validirati BiH pravni okvir. Podaci bi trebali biti centralizirani i trebali bi se redovno ažurirati u svim entitetima i kantonima.

[Politike]

Suviše veliki broj djece širom regiona još uvijek je institucijaliziran u velikim ustanovama rezidencijalne skrbi. To je jak povod za zabrinutost jer je dokazano da je institucijalizacija iznimno štetna po djecu, posebno u ranoj dobi. Širom regiona moraju se pojačati naponi da se zatvore sve velike ustanove koje pružaju rezidencijalnu skrb, počevši od zabrane smještanja djece u dobi od 0 do 3 godine u institucije rezidencijalne skrbi.

Zasluge

Donatori

ChildPact, članovi nacionalnih koalicija i World Vision International žele zahvaliti svojim donatorima za moralnu i finansijsku podršku tokom ovog procesa. Zahvalni smo na podršci i povjerenju koje nam je ukazano.



Autori

Jocelyn Penner Hall je direktorica za politike pri World Vision International Ureda za Regiju Bliskog istoka i Istočne Evrope. Jocelyn je završila dodiplomski studij iz oblasti međunarodnih studija i ekonomije, magisterij iz oblasti prava i ima titulu doktora prava. Prije angažmana u World Visionu, Jocelyn je radila kao gostujući zapisničar na Međuameričkom sudu za ljudska prava u Kostariki.

Andy Guth je jedan od vodećih stručnjaka u regionu u oblasti dječije zaštite, sa više od 26 godina radnog iskustva u oblasti dobrobiti djece i njihovoj zaštiti. Njegov portfolio uključuje rad sa različitim državnim i međunarodnim nevladinim organizacijama, agencijama Ujedinjenih nacija i vladama, uključujući Vlade Rumunije, Bugarske, Moldavije, Rusije i Hrvatske. Počevši sa 1997. godinom, g. Guth je bio direktno uključen u osmišljavanje Strategije za reformu socijalne zaštite djece u Rumuniji, Bugarskoj, Moldaviji, Rusiji i Hrvatskoj.

Analiza podataka

Ira Raković radi za NVO „Naša djeca“ Zenica. Gđa Raković je koordinatorica projekta „Ulaganje u djecu“ i nacionalna koordinatorica regionalnog projekta „Glas mladih“. Radila je kao voditeljica dječijih grupa, te kao psihologinja i vođa tima na projektu „Bolnica – prijatelj djece“ i bila je u timu za praćenje dječijih prava. Gđa Raković je magistar psihologije sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Aleksandra Štrbac je izvršna

direktorica udruženja „Zdravo da ste“, gdje je posljednjih 10 godina radila na koordinaciji programa implementacije dječijih prava s fokusom na praćenju dječijih prava i obrazovanju, te analizi sa partnerima, uključujući UNICEF, Save the Children International i EU. Također, predstavljala je NVO u Vijeću za djecu Republike Srpske. Gđa Štrbac diplomirala je na studiju psihologije, a trenutno je na magistarskom programu na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Andrija Đapić je istraživač na projektu kojeg implementira Koalicija „Pod lupom“. Gosp. Đapić je aktivista i član Inicijative mladih za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Radio je na prikupljanju podataka u Međunarodnoj organizaciji za migracije i ima diplomu magistra prava sa Univerziteta u Splitu i Erasmus Mundus zajedničkog master programa sa Slobodnog univerziteta u Berlinu.

Džamna Duman je docentica u oblasti porodičnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Gđa Duman saraduje sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, Vijećem za djecu i NVO „Naša djeca“. Ima doktorat iz oblasti prava.

Dragana Vujnović je programska menadžerica u NVO „Svjetionik“. Gđa Vujnović ima bogato iskustvo u oblasti zaštite djece sa različitim

organizacijama uključujući: Terre des Hommes, UNICEF, UNDP, DEZA/SDC, UMCOR, IOCC, OHCHR, UNHCR, Soroš Fondaciju, IBHI, Kanadsku ambasadu, EU, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske. Diplomirala je na menadžmentu/javnoj upravi na VŠEI Prijedor i saraduje sa Medicinskim fakultetom Univerziteta u Banjoj Luci.

Sahiba Srna je ekonomistica i pomoćnica direktorice u Udruženju „Zemlja djece u BiH“. Gđa Srna ima 20 godina iskustva u oblasti dječije zaštite i radila je s organizacijama poput: Terre des Hommes, Imaneh Swiss, Save the Children, Canadian Feed the Children, King Badouin Foundation, GIZ, Stichting Kinderpostzegels Netherlands i ministarstvima vlada u Bosni i Hercegovini.

Vizualizacije podataka & Dizajn

Brendan Sudol

Steven Bannachan

Uređivanje

Justin Alexander

Fotografije

Silviu Ghetie

Dodatak – Metodologija izrade Indeksa

Okvir Indeksa

Okvir Indeksa čini 626 indikatora koji zajedno mjere državne politike i akcije na ostvarivanju većeg stepena dječije zaštite. Indikatori dolaze iz četiri skupine.

Prva skupina indikatora bavi se kvantitativnim podacima o trenutnom stanju dječije zaštite djevojčica i dječaka u svakoj državi. Naprimjer, jedan od indikatora posmatra stopu djece od 0 do 2 godine u rezidencijalnoj skrbi (na 100,000 stanovnika od 0 do 2 godine). Za pregled svih kvantitativnih indikatora koji su korišteni, molimo da pogledate dio izvještaja sa dodatkom indikatora. Podaci prikupljeni u ovoj skupini dolaze iz UNICEF-ove TransMoEE baze podataka, često korištenog izvora podataka o djeci na globalnom nivou i zvaničnih statističkih podataka koje je prijavila svaka od devet zemalja Indexa.

Druga skupina indikatora potječe iz člana 4. UNCRC-a. Ovaj član zahtijeva od država potpisnica da poduzmu sve potrebne akcije da bi se postigla adekvatna dječija zaštita. Indeks ovu kategoriju naziva „ambijent upravljanja“ dječijom zaštitom. Primjer indikatora ambijenta upravljanja je: Da li su usvojeni objedinjeni zakoni o pravima djeteta i dječijoj zaštiti?

Treća skupina indikatora koristi konkretne članove iz UNCRC-a i principe sistemskog pristupa dječijoj zaštiti kao zajedničku bazu i matricu za kvalitativne indikatore. Da bi se analizirale sve odredbe članka, okvir Indeksa se oslanja na Priručnik za implementaciju Konvencije o pravima djeteta koji je objavio UNICEF. Priručnik nudi analizu svakog člana UNCRC-a iz zaključnih primjedbi Komiteta za prava djeteta u 300 različitih slučajeva. Priručnik nudi set „da“, „ne“ i „djelimično implementirano“ spiskova za provjere kojima je svrha

stvaranje razumijevanja značaja svakog člana. Indeks koristi ove liste za provjeru kao temeljne pokazatelje za okvir. Kvalitativni indikatori su „da“, „ne“ i „djelimično implementirano“ za pitanja koja mjere državne (I) politike/pravne i regulatorne okvire; (II) Usluge, procese, mehanizme; (III) Kapacitete; (IV) Odgovornost; i (V) Koordinaciju i saradnju u vezi sa članovima UNCRC-a koji se odnose na dječiju zaštitu. Ovi ključni elementi su neophodni da bi se ostvario funkcionalan sistem dječije zaštite. Odabrani su članovi UNCRC-povezani s pravom svakog djeteta da ne bude izloženo šteti i koji navode da je dužnost države zaštititi i pobrinuti se za djecu koja su izložena štetnim utjecajima.

Četvrta skupina indikatora se posebno fokusira na podršku vlade socijalnim radnicima. Socijalni rad igra ključnu ulogu u javnom sektoru tako što omogućava upravljanje mehanizmima dječije zaštite, procesima i uslugama i na lokalnom i na regionalnom, odnosno državnom nivou. Stoga, Indeks uključuje konkretne indikatore za socijalni rad, imajući na umu značaj njihove uloge.

Prikupljanje podataka i njihova potvrda

Svaki nacionalni tim za prikupljanje podataka uključivao je osam stručnjaka za dječiju zaštitu (jednog koji je služio kao nacionalni koordinator) i dva pravna stručnjaka koji su odabrani s ciljem osiguranja različitih ekspertiza. Trening radionice koje je vodio rukovodilac indeksnim podacima (koautor okvira Indeksa) su timu pružile obuku prije prikupljanja podataka. U prvim fazama prikupljanja, grupe od dva stručnjaka prikupljale su podatke neovisno, za jednu od četiri skupine indikatora (koristeći izvještaje, studije, članke, statističke podatke, itd) da bi potvrdile odgovor „da“, „ne“ i „djelomično implementirano“ za svaki indikator Indeksa. Na ovaj način dva stručnjaka su odvojeno pregledala svaki indikator. Tamo gdje nisu postojali takvi podaci bazirani na dokazima u obzir su uzimani intervjui sa relevantnim pripadnicima interesnih grupa i informacije bazirane na ličnom iskustvu profesionalaca sa relevantnom ekspertizom u tom određenom polju.

Po završetku pojedinačnih provjera i potvrda, u obzir su uzimani odgovori

koji su dva različita stručnjaka dala za isti indikator i upoređivao ih je rukovodilac indeksnim podacima. Odgovori za koje je utvrđeno da nisu dosljedni između dva stručnjaka ili kojima je nedostajala potrebna potvrda zahtijevali su daljnju provjeru i prikupljanje dokaza. Dva stručnjaka kojima je dodijeljen isti indikator su ponovno u okviru grupnog rada pregledali i raspravili dokaze i potražili dodatne informacije ukoliko je to bilo potrebno. Zajedničke odgovore koje je svaki podtim obezbijedio, naknadno je pregledao rukovodilac indeksnim podacima. Bile su potrebne tri ili četiri provjere tokom ukupnog perioda od tri ili četiri mjeseca da bi se dovršio proces provjeravanja i mogla postići konačna saglasnost za svaki indikator koji se razmatrao.

Konačnu unakrsnu provjeru informacija korištenih u različitim dijelovima Indeksa obavio je rukovodilac indeksnim podacima prije konačne potvrde bh. tima za izradu Indeksa, uz podršku nacionalnog koordinatora i tima stručnjaka.

Ocjenjivanje

Svaki kvalitativni indikator zahtijevao je odgovor „da“, „ne“ ili „djelimično implementirano“, da bi dobili rezultate „da“ = 1, „ne“ = 0, i „djelimično implementirano“ = 0,5. U situacijama u kojima je više podindikatora doprinosilo jednom glavnom indikatoru, konačna ocjena indikatora računala se kao prosjek ocjena podindikatora (npr. $1 + 0,5 + 0 + 1 + 0,5 = 3 : 5 = 0,6$).

Za kvantitativne indikatore, primjenjivana je linearna transformacijska formula: $Y = X - X_{min} / X_{max} - X_{min}$ gdje je Y rezultat, X je kvantitativni podatak za određenu državu, Xmin je kvantitativni podatak države sa najslabijim rezultatom, a Xmax je kvantitativni podatak za državu s najvišim rezultatom.

Prosječan rezultat računao se za tri od četiri izvora indikatora: 1) Trenutno stanje dječije zaštite djevojčica i dječaka, 2) Ambijent upravljanja i 3) Socijalni rad. U slučaju glavnog izvora (UNCRC članovi analizirani putem sistematskog pristupa dječijoj zaštiti), svaki član UNCRC-a i njegovi indikatori ocjenjivani su posebno (da bi se dobila jedna prosječna ocjena po članu) i podjednako bi doprinijeli konačnoj ocjeni Indeksa. Stoga, konačna ocjena IDZ-a za svaku pilot-državu izračunata je kao prosječna ocjena tri izvora i prosječna ocjena svakog člana UNCRC-a.

Završne bilješke

¹ Svjetska banka na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/EXTMNAREGTOPGOVERNANCE/0,,contentMDK:20513159~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:497024,00.html>

² Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2013. godinu, str. 140, Poglavlje 5.5

³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Smjernice za postupanje za slučajeve nasilja nad djecom u BiH, 2013. godina, Poglavlja 5 i 6

⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Smjernice za postupanje za slučajeve nasilja nad djecom u BiH; Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom (2012-2015), BiH Vijeće ministara

⁵ MOR Konvencija o najgorim oblicima dječijeg rada, usvojena u oktobru 2001. godine; Konvencija o minimalnoj starosti i Konvencija o prisilnom ili obveznom radu usvojena u junu 2003. godine

⁶ Zakon o radu (BiH, RS i BD); Kazneni zakon (BiH, RS i BD); Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u BiH, 2003; Protokol o postupanju u slučajevima nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece, Službeni glasnik RS 81/13; Protokol za postupanje u slučaju skitnje, prosjačenja i drugih vidova ekonomske eksploatacije, nasilja i zloupotrebe djece (RS); Zakoni o socijalnoj zaštiti (BiH, RS i BD); Zakon o dječijoj zaštiti

⁷ Zakon o radu BiH, BiH 43/99, čl. 131

⁸ Krivični zakon BiH, čl. 219; Krivični zakon BD, čl. 216 "Roditelj, usvojlac, staralac ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetnika, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine."

⁹ Zakon o radu (BiH, RS)

¹⁰ Ekonomski Institut Banja Luka i UNICEF - Finansijska analiza Zakona o socijalnoj zaštiti u RS, 2013, str.33

¹¹ Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja je BiH ratificirala u novembru 2012; na snazi je od marta 2013.

¹² Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, BiH je potpisala 2012; Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, BiH ga je ratificirala 2002.

¹³ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku BiH; Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku RS, Službeni glasnik, RS 13/1; Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH, Službeni list 36/03; Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku RS, Službeni glasnik 48/03; Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BD

¹⁴ Opcioni protokol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, potpisan 2000, ratificiran 2002.

godine; Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, potpisan 2000. godine, ratificiran 2002. godine; Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, potpisan 1992. godine, ratificiran 1993. godine; Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanova i prakse slične ropstvu, ratificirana 1993. godine; Konvencija za suzbijanje trgovanja osobama i eksploatacije prostitucije drugih, ratificirana 1993.

¹⁵ Zakon BiH o transplantaciji organa i tkiva za liječenje, Službeni list 75/09; RS Zakon o transplantaciji ljudskih organa i Zakona o transplantaciji ljudskih tkiva i stanica, Službeni glasnik 14/10

¹⁶ BiH Vijeće ministara - Pravilnik o zaštiti žrtava i svjedoka trgovine ljudima stranih državljanja, 2007, Službene novine 66/07

¹⁷ Mreža NVO Snažniji glas za djecu - Alternativni izvještaj o stanju prava djece u Bosni i Hercegovini za 2012-2014.

¹⁸ Vidi bilješku 17; Također, grupa Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA) dokumentirala je zastrašivanje djece žrtava tokom suđenja i istaknula da vlasti nisu poduzele raspoložive mjere pravne zaštite da bi ih zaštitile od prijetnji - BiH Izvješće o trgovini ljudima, 2015.

¹⁹ Uletilović N., „Zdravo da ste“ Banja Luka - Unapređenje sistema zaštite djece u pokretu u Bosni i Hercegovini, 2014.

²⁰ Vidi bilješku 19

²¹ BiH izvještaj o trgovini ljudima u 2015. godini

²² Vidi bilješku 19

²³ Zakon o socijalnoj zaštiti (BiH, RS i BD); Zakon o zabrani diskriminacije BiH, Službeni list 59/09

²⁴ Fond otvoreno društvo BiH – Od segregacije do inkluzije: da li je obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama u BiH inkluzivno?, 2013; Ujedinjeni glasovi za djecu - Alternativni izvještaj o stanju prava djece u Bosni i Hercegovini (2012-2014)

²⁵ Vidi 24; također, UNICEF - Analiza nedostataka u oblasti politika socijalne zaštite i inkluzije u BiH, 2013.

²⁶ Ured BiH ombudsmena: Specijalni izvještaj o stanju prava djece s posebnim potrebama, 2010. - Škole su slabo opremljene didaktičkim i metodološkim resursima za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama. Stanje u državnim školama i institucijama za djecu s posebnim potrebama je mnogo bolje u pogledu opreme i stručnog osoblja.

²⁷ Vijeće ministara BiH – Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za djecu u BiH (2011-2014), 2013.

²⁸ BiH Uredba o prostornim standardima, urbanističko – tehničkim uvjetima i normativima

za sprečavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima, Službeni list 48/09

²⁹ Ujedinjeni glasovi za djecu - Alternativni izvještaj o stanju prava djece u Bosni i Hercegovini (2012-2014)

³⁰ Porodični zakon BiH, čl. 5; Porodični zakon RS, čl. 69

³¹ Zakon o policijskim službenicima BiH, Službeni list 27/05; članovi 10, 16, 17, 34

³² Zaključna zapažanja za kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj o Bosni i Hercegovini, Komitet ga je usvojio na šezdeset prvoj sjednici (17. septembar – 5. oktobar, 2012); Porodični zakon BiH, Službeni list 35/05, izmijenjen 2014 – 31/14, čl. 147; Porodični zakon RS, čl. 60, Službeni list 18/05

³³ Zaključna zapažanja za kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj o Bosni i Hercegovini, Komitet ga je usvojio na šezdeset prvoj sjednici (17. septembar – 5. oktobar, 2012)

³⁴ Alternativni izvještaj o pravima djece u BiH (2012-2014)

³⁵ SOS Dječije selo u BiH - "Topli dom za svako dijete", 2014.

³⁶ Porodični zakon BiH, čl. 147, 304; Porodični zakon, čl. 97

³⁷ Porodični zakon BiH, čl. 91-123; Porodični zakon RS, čl. 88-109; Porodični zakon BD, čl. 76-106

³⁸ Porodični zakon BiH, čl. 105; Porodični zakon RS, čl. 145

³⁹ Vidi 33

ChildPact
COALITION FOR CHILD PROTECTION



MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS



Empowered lives.
Resilient nations.



OAK
FOUNDATION